

СЕКЦІЯ 5

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

СТРАТЕГІЧНІ ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТА МЕХАНІЗМІВ ЙОГО УПРАВЛІННЯ

STRATEGIC VECTORS OF DEVELOPMENT OF INTELLECTUAL POTENTIAL AND MECHANISMS OF ITS MANAGEMENT

У статті обґрунтовано стратегічні вектори розвитку інтелектуального потенціалу: унормування інтелектуальної власності для учасників інноваційної діяльності; врегулювання функціонування форм реалізації державно-приватного партнерства; впровадження ефективних стартапів; формування спеціалізованої структури, яка сприятиме координації розвитку інтелектуальних ресурсів економіки; становлення диверсифікованої системи фінансової й матеріально-технічної підтримки розвитку інтелектуального потенціалу; вдосконалення системи професійної освіти, модернізація науково-методичного забезпечення прийняття управлінських рішень, проведення систематичних наукових досліджень; використання сучасних інформаційних технологій для налагодження взаємодії органів влади із громадськістю, різних зацікавлених суб'єктів задля урахування соціально-економічних інтересів держави, освіти, науки, бізнесу та загалом суспільства. Удосконалення механізмів управління розвитком інтелектуального потенціалу можливе шляхом: ефективного нарощення й використання наявних інтелектуальних ресурсів; впровадження механізмів активізації використання інтелектуального потенціалу й включення його до відтворювального процесу; розробка ендаумент-фондів як одного із дієвих інструментів фінансування науково-освітньої, соціальної сфер; технологічне переоснащення і підйом наукомістких виробництв; створення центрів розвитку інтелектуального потенціалу, мозкових центрів для проведення досліджень і набуття об'єктивних знань. Визначено, що механізми управління розвитком інтелектуального потенціалу охоплює багатомірні процедури щодо: планування процесів формування та розвитку інтелектуального потенціалу; організацію та коригування цільових орієнтирів розвитку інтелектуального потенціалу; накопичення й нарощування інтелектуальних ресурсів; контролювання процесів трансформації інтелектуального потенціалу; розробка засобів і заходів із мотивації формування системи наука-бізнес-ринок та узгодження інтересів її складових за управлінням розвитком інтелектуального потенціалу тощо.

Ключові слова: розвиток, інтелектуальний потенціал, управління, механізм, інноваційна діяльність.

The article substantiates the strategic vectors of intellectual potential development: standardization of intellectual property for participants in innovation activities; regulation of the functioning of forms of public-private partnership; introduction of effective startups; formation of a specialized structure that will facilitate the coordination of the development of intellectual resources of the economy; formation of a diversified system of financial and logistical support for the development of intellectual potential; improving the system of vocational education, modernization of scientific and methodological support for management decisions, conducting systematic research; use of modern information technologies to establish interaction between the authorities and the public, various stakeholders to take into account the socio-economic interests of the state, education, science, business and society as a whole. Improving the mechanisms for managing the development of intellectual potential is possible through: effective growth and use of available intellectual resources; introduction of mechanisms to intensify the use of intellectual potential and include it in the reproduction process; development of endowment funds as one of the effective tools for financing scientific, educational, social spheres; technological re-equipment and rise of knowledge-intensive industries; creation of centers for the development of intellectual potential, think tanks for research and acquisition of objective knowledge. It is determined that the mechanisms of management of intellectual potential development include multidimensional procedures for: planning the processes of formation and development of intellectual potential; organization and adjustment of targets for the development of intellectual potential; accumulation and increase of intellectual resources; controlling the processes of transformation of intellectual potential; development of means and measures to motivate the formation of the science-business market system and coordination of the interests of its components in the management of intellectual potential development, etc.

Key words: development, intellectual potential, management, mechanism, innovation activity.

УДК 351: 331.101.262:33
DOI <https://doi.org/10.32843/rma2663-5240-2021.24.21>

Оврамець В.

аспірант Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Постановка проблеми. В умовах виходу України з фінансової кризи основою стратегії економічного і соціального розвитку країни має стати реалізація відповідного механізму, спрямованого на запровадження інноваційної моделі управління розвитком інтелектуаль-

ного потенціалу, що безпосередньо матиме вплив на реалізацію стратегії задля випереджального розвитку економіки, яка могла б гарантувати щорічні темпи зростання ВВП на рівні 16-17% та забезпечення на цій основі відчутного підвищення рівня життя населення [1].

Світовий досвід засвідчує, що таке зростання є практично реальним, але лише за умови створення розгалуженої інноваційної інфраструктури на основі науково-технологічного оновлення виробництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розвиток теорії та практики удосконалення управління інтелектуальним потенціалом України внесли такі науковці, як: О. Амосова, В. Базилевича, І. Білоус, Н. Гавкалова, В. Гейця, Б. Дергалюк, Ю. Зайцева, С. Кісь, Н. Кравчук, Л. Курило, Л. Лазебник, Г. Ляшенко, Е. Лібанової, В. Мандибури, Р. Марутян, Ю. Пахомов, О. Попело, В. Савчука, Л. Федулової, А. Чухно, В. Якубенко та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Разом з тим, у контексті реалій ринкових перетворень в Україні ряд питань щодо функціонування механізмів управління розвитком інтелектуального потенціалу ще залишаються недостатньо дослідженими. На сьогодні не розкритими залишаються питання щодо формування та реалізації механізму управління розвитком інтелектуального потенціалу України, використання інституціональних принципів та підходів до оцінки об'єктів інтелектуальної власності, визначення правових чинників та соціально-економічних стимулів для їх розвитку.

Метою статті є обґрунтування теоретико-методичних засад і розробка практичних рекомендацій щодо розробки механізму управління розвитком інтелектуального потенціалу України.

Виклад основного матеріалу. Основними перешкодами функціонування механізмів управління розвитком інтелектуального потенціалу є численні фактори, такі як:

- по-перше, законодавча база з питань регулювання суб'єктів інноваційної діяльності є недосконалою у наслідок недостатньо сформульованої стратегії науково-технологічного й інноваційного розвитку;

- по-друге, неналежна підтримка діяльності винахідників, раціоналізаторів, науковців, що мають завершені науково-технічні розробки, відсутність центрів трансферу технологій. Дана проблема безпосередньо впливає не тільки на розвиток національного господарства, але й на розвиток інтелектуального потенціалу, так як результатом інтелектуальної діяльності є саме створення інтелектуальних, інноваційних високотехнологічних продуктів та послуг. За обставин незначної участі України на світовому ринку зменшується можливість просування інтелектуального продукту за межі України;

- по-третє, виникають вагомі проблеми при входженні на міжнародний ринок, так як кон'юнктура світового ринку високотехнологічної продукції та послуг вже сформована;

- по-четверте, освітній та науково-технічний потенціал неповною мірою реалізується у сфері інформаційно-комунікаційних технологій та науково-технічних досягнень. Тому, для активізації механізмів управління розвитком інтелектуального потенціалу в Україні потрібно створити потужну інноваційну інфраструктуру, сприяти створенню центрів розвитку інтелектуального потенціалу, що мають впливати на використання науково-технічного та інтелектуальних ресурсів України, охорони майнових прав на високотехнологічні товари та послуги на території держав, де вони впроваджуються у виробничу діяльність, розширення міжнародного науково-технічного співробітництва.

За таких обставин необхідно систематизувати основні концептуальні підходи щодо механізмів управління розвитком інтелектуального потенціалу, які представляють собою систему державного регулювання у сфері інноваційного розвитку, економіки знань, інформатизації, електронного урядування, економічного та соціального розвитку, конкурентоспроможності економіки.

При цьому ефективне функціонування механізмів управління розвитком інтелектуального потенціалу, можливе лише за умови реалізації масштабних стратегічних проектів на регіональному та міжрегіональному рівнях, до яких необхідно залучати практично всі сектори національної економіки. Вибір оптимальної моделі регулювання даних процесів є досить складним, але важливим завданням для України.

В сучасних умовах, на нашу думку, доцільно поєднати в інтегрованій концепції механізмів управління розвитком інтелектуального потенціалу концептуальні моделі для вирішення проблем безсистемної реалізації в інноваційній та інформаційній сфері для відвернення ризиків та загроз економічному зростанню.

Підкреслимо, що інтегрована концепція, яка поєднує дві компоненти (комплексну і ресурсно-фінансову), – є узагальненим відображенням структурно-логічної схеми дослідження, а розроблені заходи за використання практичного інструментарію – є відтворенням можливих шляхів реалізації національних інтересів [2].

Вважаємо, що процес формування складається із процедур, групування яких можна здійснити із застосуванням пропонованих до використання базових принципів, сформова-

них відповідно до комплексного, синергетичного і ресурсно-фінансового підходів. Головна мета концепції – забезпечити високий рівень ефективності управління інтелектуального потенціалу. Вона здійснюється у процесі реалізації моделі оптимального використання інтелектуального потенціалу та ініціювання процесів формування, нагромадження і резервування інтелектуальних ресурсів з метою підвищення рівня їх конкурентоспроможності на зовнішньому і внутрішньому ринку країни [3].

Основні структурні елементи пропонованого до використання механізму управління розвитком інтелектуального потенціалу зумовлені існуванням груп взаємозалежних чинників внутрішнього та зовнішнього середовища. Останні ж, належать до наступних економічних факторів: рівень глобалізації, вихід на світовий ринок, інтернаціоналізація торгівлі. Крім того, перехід до інтелектуальної економіки, створення її політико-правового підґрунтя, нововведення в техніці та технологіях, екологічна сфера – новий чинник, що активізує інтелектуальні ресурси і висуває до нього відповідні вимоги. Це – некерівані чинники. Доцільно здійснювати оцінювання/прогнозування їхніх параметрів за результатами перманентного моніторингу. При цьому, зауважимо, що процедури оцінювання та аналіз вагомості їхнього впливу – є основою для визначення складу дієвих технологій управління розвитком інтелектуального потенціалу.

Підкреслимо, що внутрішніми керованими чинниками є наступні: інтелектуальний потенціал економічно активного населення, організаційна його структура, головні принципи та методи управління, головні засоби мотивації праці, прийняття управлінських рішень, виконання визначених планів і завдань, сучасна інформаційна база та ін.

Відтак, зазначимо, що механізм управління розвитком інтелектуального потенціалу охоплює багатомірні процедури із:

- планування процесів формування та розвитку інтелектуального потенціалу;
- їх організацію та коригування цільових орієнтирів розвитку;
- накопичення й нарощування інтелектуального потенціалу;
- контролювання процесів трансформації;
- розроблення засобів і заходів із мотивації розвитку інтелектуального потенціалу та узгодження інтересів її складових тощо.

Зазначене дозволяє визначити масштаби попиту на інтелектуальні продукти і підвищити зацікавленість основних їх споживачів, як внутрішніх, так і зовнішніх [4].

Підсумовуючи викладене зазначимо, що саме прийняття законів такого змісту дозво-

лить не лише подолати сучасне важке економічне становище і повністю реалізувати поки власний інтелектуальний потенціал, але й зайняти гідне місце серед економічно розвинутих держав світу.

Досвід розвинених країн свідчить про активну політику управління розвитком інтелектуального потенціалу, яке в основному ґрунтувалося на створенні механізму фінансової регуляції у формі цільових програм.

Механізми управління розвитком інтелектуального потенціалу – це система економічного, організаційного, правового та політичного забезпечення державою за допомогою складових механізмів сприятливого середовища для розвитку інтелектуального потенціалу країни, що формує середовище відтворення підприємницького типу на застосуванні інноваційних складових ведення бізнесу.

Ефективне управління розвитком інтелектуального потенціалу через елементи механізму [5] досягається лише тоді, коли внутрішні та зовнішні невдоволення в системі відтворення будь-якої галузі своєчасно попереджаються, зневілюються або навіть використовуються в інтересах розвитку даної системи через фінансові важелі. Розглянемо функції елементів в загальних механізмах.

1. Механізм, в якому тільки один елемент проявляє гнучкість і готовність до змін, нестійка і рано чи пізно зруйнується.

2. Безглуздо і неефективно підштовхувати до змін елемент (або елементи) механізму, який (які) міняти в собі нічого не бажає або не здатен.

3. Елемент, не здатний до змін, прагне стати елементом механізму, де змін від нього не буде потрібно, так як все в природі прагне до стану спокою. Але поза механізмами з елементами, що розвиваються, він приречений на деградацію, бо стан спокою означає кінець розвитку.

4. Елемент, наділений здатністю до змін, наділений і здатністю як створювати нові системи, так і забезпечувати їх життєздатність.

5. Елемент, не здатний до змін, підсилює стагнацію системи, в якій від нього не вимагають змін, приводячи її до застою і подальшого руйнування.

6. Руйнування системи, що містить нездатний до змін елемент - в інтересах елемента, здатного до змін, розвиток якого штучно стримується елементом, що не розвивається. Для здатного до розвитку елемента, руйнування такої системи - запорука нового витка розвитку [6-7].

Удосконалення механізмів управління розвитком інтелектуального потенціалу можливе

шляхом: ефективного нарощення й використання інтелектуального потенціалу; впровадження механізмів активізації використання інтелектуального потенціалу сучасного рівня й включення їх до відтворювального процесу; розробка ендаумент-фондів як одного із дієвих інструментів фінансування науково-освітньої, соціальної сфер; технологічне переоснащення і підйом наукомістких виробництв; створення центрів розвитку інтелектуального потенціалу, мозкових центрів для проведення досліджень і набуття об'єктивних знань. Визначено стратегічні напрями вдосконалення механізмів управління розвитком інтелектуального потенціалу (табл. 1).

Методологія сутності відтворення в будь-якій галузі впливає з теорії стійкості систем і обумовлює специфіку відтворення в соціально-економічній системі. Використовуючи такий підхід можна стверджувати, що управління розвитком інтелектуального потенціалу – це спроможність суб'єктів даного відтворення безперервно підтримувати динамічну і раціональну пропорційність між факторами відтворення в галузі, які ґрунтуються на інноваціях.

Держава, що прагне виконувати функції управління розвитком інтелектуального потенціалу, повинна дотримуватися ряду основних принципів: раціонального протекціонізму інноваційного розвитку; програмно-цільового регулювання і підтримки; гарантованого державного сприяння; гнучкого, диференційного підходу до здійснення публічного управління розвитком інтелектуального потенціалу.

Висновки. Серед актуальних напрямів реалізації механізму управління розвитком інтелектуального потенціалу є формування інноваційного центру для організації саморозвитку і лідерства на рівні об'єднаних територіальних громад, функціонування якого орієнтовано на забезпечення розвитку інтелектуального потенціалу і держави загалом. Для забезпечення ефективності реалізації такого механізму доцільно вирішити сукупність нагальних питань: інституційно-нормативних (законодавче забезпечення функціонування інноваційних центрів, врегулювання завдань інтелектуальної діяльності, захист прав інтелектуальної власності та інші); освітніх (підготовка кваліфікованих фахівців у визначеному

Таблиця 1

Стратегічні орієнтири механізмів управління розвитком інтелектуального потенціалу

Механізми	Стратегічні напрями удосконалення
Нормативно-правовий	Регламентация юридичного статусу інститутів, які орієнтовані на стимулювання розвитку інтелектуального потенціалу, унормування інтелектуальної власності для учасників інноваційної діяльності; врегулювання функціонування форм реалізації державно-приватного партнерства та інші
Організаційно-інституційний	Впровадження ефективних стартапів, які орієнтуються на розвиток економіки, нейтралізація проблем розбалансованості розвитку інтелектуального потенціалу; імплементація інструментів державно-приватного партнерства в механізми управління, у контексті модернізації вітчизняної інноваційної інфраструктури; формування спеціалізованої структури, яка сприятиме координації розвитку інтелектуального потенціалу, міжнародного співробітництва, організація моніторингу стану інтелектуального потенціалу та інші
Ресурсно-фінансовий	Становлення диверсифікованої системи фінансової й матеріально-технічної підтримки розвитку інтелектуального потенціалу; використання непрямих методів підтримки розвитку інтелектуального потенціалу, імплементація дієвих податково-кредитних стимулів для розвитку інтелектуальної діяльності; розробка методики ідентифікації реальних потреб у фінансових ресурсах на основі аналізу стану економіки, враховуючи дієві види забезпечення; ефективне використання бюджетних ресурсів, які виділяються на розвиток інтелектуального потенціалу
Соціально-освітній	Вдосконалення системи професійної освіти, модернізація науково-методичного забезпечення прийняття управлінських рішень, проведення систематичних наукових досліджень щодо стану, проблем й перспектив розвитку інтелектуального потенціалу; підвищення рівня якості життя населення; забезпечення інноваційного розвитку соціуму тощо
Інформаційний	Використання сучасних інформаційних технологій для ефективності взаємодії органів влади із суспільством, різних зацікавлених учасників задля урахування інтересів держави, освіти, науки, бізнесу та суспільства; формування довіри до розробки і функціонування дієвих нових інститутів (наприклад кластерних інститутів) на різних рівнях управління; дотримання інноваційної культури серед представників економічної спільноти; проведення он-лайн консультування у сфері розвитку інтелектуального потенціалу й можливостей щодо генерування новацій для вирішення економічних проблем України

*Джерело: запропоновано автором

напрямі); економічних (збільшення обсягів фінансування науково-дослідних робіт, забезпечення придбання нового обладнання, всебічне стійке стимулювання інтелектуальної діяльності тощо).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Манойленко О.В. Управління інноваційними процесами: формування методичного підходу до подолання бар'єрів розвитку. Конкурентоспроможність та інновації: проблеми науки та практики. Х. : ВД «ІНЖЕК», 2013. С. 139–158.
2. Цибульов, П. М. Основи інтелектуальної власності: підручник. К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2014. 124 с.
3. Гурочкіна В. В. Інноваційний потенціал підприємства: сутність та система захисту. *Економіка: реалії часу. Науковий журнал*. 2015. № 5 (21). С. 51–57.
4. Потенціал розвитку і перспективи відродження сільських територій в умовах сучасних реформ: науково-аналітична доповідь/ під ред. В. Борщевського. Львів, 2017. 43 с.
5. Попело О.В. Інтелектуальний капітал: теоретичний аспект і сучасні тенденції розвитку в Україні. *Економіка і регіон*. 2015. № 2. С. 66-78. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econrig_2015_2_14 (дата звернення 03.09.2020)
6. Курило Л. І. Інтелектуальний капітал: теоретичний аспект. Академія муніципального управління. 2006. URL: http://www.rusnauka.com/NIEK_2006/Economics/9_17570.doc.htm.
7. Марутян Р. Інтелектуальні ресурси державного управління в системі забезпечення державної влади. Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президенті України. 2012. Вип. 1. С. 277-286. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnadu_2012_1_30